

MUSEUMSAVISEN

Nr. 26
Marts 1995
16. årgang

HOLSTED · BRØRUP · VEJEN

Skridt for skridt
- og en ny museumslov

Ikke manglende vilje

Motorvejsudgravningerne:
VED VEJS ENDE

Nyt arkæologisk projekt

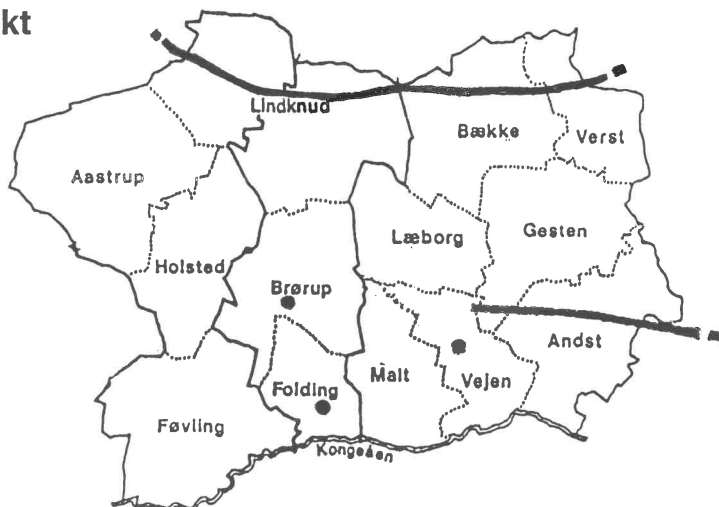
Naturvejleder ansat
på Sønderskov

"Sønderskovs
folkehavn"

Fra brakmark
til herregårdshavn

Arrangementer:

Generalforsamling
De 3 jubilæer
i 1995

MUSEET PÅ SØNDERSKOV

Sønderskovgårdvej 2

6650 Brørup

Tlf. 75 38 38 66 - Fax. 75 38 38 65

Kontoret er åbent alle hverdage 8.30-16

Museets åbningstider:

1.sept. - 31.maj: tirsdag - fredag kl.12-16

lørdag - søndag kl.12-17

1.juni - 31. august: tirsdag - søndag kl.10-17

Efter forudgående aftale med museets kontor er der også adgang for skoleklasser og gruppebesøg udenfor de normale åbningstider.

Restauranten 75 38 38 45

Museumsleder: Svend Aage Knudsen

Museumsassistent: Ellen Marie Viuff

Museumstekniker: Søren Moses

Museumsvært: Brynhild Tophøj

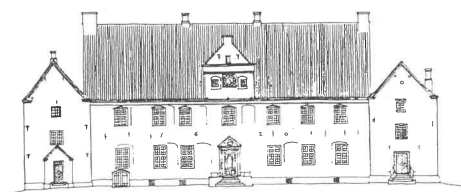
Assistent: Ellen Margrethe Damgaard

Museumsforvalter: ingen

Rengøring: Elly Mikkelsen

Leder af arkivet i Vejen: genbesættes

Naturvejleder: Finn Lillethorup Hansen

HOLSTED - BRØRUP - VEJEN EGNENS MUSEUMSFØRENING

Stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum

Formand: Henry Nielsen, Melvangvej 2, Askov, 6600 Vejen, 75 36 06 64

Næstf.: Flemming Holm-Rasmussen, Kløvervej 16, 6650 Brørup, 75 38 38 11

Kasserer: Agner Frandsen, Askov Kirkevej 17, 6600 Vejen, 75 36 14 97

Foreningen har i januar 1995 o.800 medlemmer

Kontingent 1995: 75 kr. for enkeltpersoner, 100 kr. for par/ægtepar.

Kontingentindbetaling udgør også partoutkort for årets besøg.

Foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og andre meddelelser om aktiviteter

Museumsavisens redaktion: Hans Jørgen L.Larsen, Agner Frandsen,
Svend Aage Knudsen og Søren Moses

Skridt for skridt - og en ny museumslov

Motivet er velkendt - den synlige og ikke synlige del af "isbjerget". Sådan er det også med et museumsarbejde. Og vel ikke mindst for os, hvor etablering af faciliteterne, økonomiforhold, opbygning af museets bagland, magasinordninger alt sammen har skullet forenes med den mere synlige formidling, arrangementer og aktiviteter. Alligevel er vi kommet godt afsted, selv om vi hele tiden gerne vil have mere tid - helst 48 timer i døgnet, hvis det kunne lade sig gøre.

Hvorledes dette kan belyses fremgår af museets nye lovpligtige status- og arbejdsplaner. I efteråret 1994 udarbejdede vi den ny 4-årige arbejds- og perspektivplan for museets virksomhed på alle enkeltområder - også "isbjergets" mere usynlige 90 procent. De frivillige medarbejdere, som medvirker på forskellige områder i arbejdsopgaver har rig lejlighed til at følge, hvad det drejer sig om, når forvaltning, mødevirksomhed, administration og forundersøgelser i perioder optager den faste medarbejderstab fuldt og helt. Derimod kan det godt tænkes, at det ikke altid er lige let at redegøre for denne prioritering i forhold til det almindelige publikum. Da Holstebro Museum for nogle år siden gik igang med ombygninger og nyindretning af udstillinger, lukkede museet i flere år for alle andre tiltag. Det vil jeg nu ikke anbefale i vores tilfælde, selv om det nogle gange ville være med fuld valuta, hvis arbejdet kunne koncentreres til nogle få større opgaver.

Arbejdsplanerne rummer også en statusbeskrivelse fra de forgangne 4 år og afspejler på den måde totalt alle de museale arbejdsområder - lige fra det rent praktiske museumsarbejde, admini-

stration, registreringsopgaver til undersøgelser og formidling med aktiviteter og udstillinger. Et gennemgående ord i museets planmateriale er "konsolidering" - altså færdiggørelse af de iværksatte arbejdsopgaver og etableringsområder. Dette udmynter personalet aktuelt i flere adskilte handlingsplaner, så vi ikke går og "falder i alle marmorkuglerne på dansegulvet".

Planmaterialet rummer også visioner for fremtiden - men både personale og bestyrelse er enig i, at det lige nu mest af alt handler om at lave kvalificerede færdiggørelser på alle de pågyndte opgaver og etableringsområder. Det hele kan ikke nå at ske i 1995, men vi er allerede godt på vej med flere delløsninger i magasinordningerne, samlingernes faglige registrering og ordning, opsamling af beretningsefterslæb osv. Vi ved godt, at det ofte kun er synligt for de medvirkende - for personalet, bestyrelse og enkelte frivillige medarbejdere, men det er alligevel fundamentalt vigtigt for alt, hvad der videre frem skal ske også på formidlings- og udstillingssiden.

En ny museumslov er på vej !

Der er i Danmark en helt forbilledlig fordeling af arbejdsopgaver og økonomiske ressourcer museerne imellem - den nuværende museumslov samarbejdsforhold beundres og misundes vidt omkring i Europa og i verden som helhed. Over en længere årrække er der opbygget et differentieret netværk af museer under den fælles paraply "de statsanerkendte museer". Dette har udviklet en museumsdækning og et professionelt samarbejde på tværs

af landet og regionalt. Hidtil har tre væsentlige organer været med til at sætte dagsorden og koordinere museumsopgaver - det er Museumsrådene i amterne, Statens Museumsnævn og Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. Alle de statsanerkendte museer er i det daglige berørt af dette tætte samarbejde og indgår gennem valgte repræsentanter i de styrende organer og respektive bestyrelser. Sådanne relationer er utrolig vigtige, når museumsvesenet skal hænge sammen og udgøre bæredygtige enheder - store og små med fælles mål at indsamle og synliggøre vores kulturarv.

Her hører vi hjemme i gruppen af mindre lokalhistoriske museer med statsanerkendelse og med mere begrænsede definerede kulturhistoriske virkeområder end de store provinsmuseer og nationalhistoriske museer.

Det er altid spændende, når der skal tænkes nyt - og justeringer vil der helt naturligt altid være behov for, også på museumsområdet. Nu venter man spændt på, hvad overvejelserne vedrørende en ny museumslov fører med sig - fagligt og økonomisk.

Nu er det utrolig sjældent vi i Museumsavisen har taget det landsdækkende museumspolitiske emne op. Men da de aktuelle lovforhandlinger godt kan komme til berøre vores vilkår og økonomiske forudsætninger på længere sigt, skal der knyttes et par enkelte kommentarer. En del af medlemskredsen kan allerede nu via dagspressen have bemærket, at der en lovrevision på vej. Derfor er det også rimeligt relevant, at gøre opmærksom på, at dette også har vores fulde opmærksomhed nu og i den næste tid.

Kulturminister Jytte Hilden har til stor overraskelse for mange museumsfolk og bestyrelser rundt i landet valgt et udgangspunkt, hvor det ikke primært

er museernes egne rådgivende organer, der bliver konsulteret og lyttet til. Det er meget synd - for netop her i museernes eget bagland findes "fingeren på pulsen" - den kontinuerlige kontaktflade til det daglige museumsarbejde. Statens Museumsnævn er jo en demokratisk valgt styrelse, som gennem samarbejdet med Sekretariatet i København er det mest direkte kontaktled til Kulturministeriet. Set fra sidelinien, kan det se ud til, at nogle få håndplukkede rådgivere, herunder et par museumsfolk i store centrale institutioner, har fået ministerens store opmærksomhed for deres næsten "revolutionerende tanker" om en ny centraliseret museumsstruktur.

Jeg håber de kommende måneder vil genskabe en åben og inspirerende dialog med kulturministeren gennem de relevante samarbejdsorganer, som igennem de sidste 20-30 år er blevet bærende for det museale samarbejde og netværk. Når netop vi har grund til at reagere, er det jo set i lyset af, at vi siden 1986 har været på vej opad mod vores nuværende museumsstatus. Egnsmuseet for Holsted, Brørup og Vejen kommuner er et af de yngste statsanerkendte lokalmuseer, og vi håber naturligvis ikke, at de vilkår og forudsætninger, som vi har skabt under den eksisterende museumslov pludselig forrykkes totalt. Det må det næste halve år vise, hvor museet også er deltager i en række fællesmøder med kollegaer og samarbejdsorganer. Kommunernes Landsforening og Amdtsrådsforeningen vil nok også melde deres ankomst i debatten, hvis det statslige engagement skal flyttes ind bag købstedernes bymure og mest ind på den anden side Valby Bakke.

*Sv.Aage Knudsen
Museumsleder*

Ikke manglende vilje

På Egnsmuseets generalforsamling i 1994 efterlystes et højere aktivitetsniveau på udstillingsområdet i form af flere skiftende udstillinger, således at der med kortere mellemrum er noget nyt at komme på museet efter. Samme spørgsmål er blevet rejst tidligere. I modsat fald ville besøgstallet nok falde eller stagnere, for "man havde jo set det én gang".

Spørgsmålet er både aktuelt og vedkommende, og på museet diskuteres det jævnlige i forbindelse med planlægning af museets aktiviteter. Jeg vil gerne understrege, at i praksis yder museet en stor indsats for at leve op til dette behov for nyt. Men forudsætningerne herfor er ikke bare, at man gerne vil, men også, at man har ressourcerne dertil. Det vil sige de nødvendige hænder/arbejdstimer fra planstadiet til udstillingen står færdig og er bekendtgjort viden om. Hertil kommer penge til ordentlig opbygning og formidling.

Egnsmuseet ejer ikke mange faste hænder i forhold til ønsker og forventninger i området, men heldigvis mange frivillige, som - i parantes sagt - dog må ledes for at nå et godt resultat. Tekstiludstillingen, som just er nedtaget og pakket ned, var et fremragende eksempel på et sådant samarbejde. Museets budgetsatte udstillingspenge må dels administreres meget stramt og dels tilføres frie midler: fondsmidler m.fl. for at række.

Hvad jeg vil sige er, at Egnsmuseets formåen med hensyn til flere udstillinger - og iøvrigt megen anden service - jo er afhængig/begrænset af de politiske vedtagelser omkring det budget, Egnsmuseet som en kommunalt og statsstøttet institution er underlagt.

Vi har i bestyrelsen velunderbyggede ønsker om budgetudvidelse, svarende til 1 stilling ialt, som delt mellem 3 kommuner ikke skulle synes afskrækkende. En sådan udvidelse ville sikre en betydelig mere hensigtsmæssig arbejdsdeling i det daglige arbejde samt prioritere områdets nyere tids historie. Disse ønsker har de 3 kommuner sagt nej til at efterkomme - og uden løfter af nogen art.

Dette nej er vi i bestyrelsen på museets vegne særdeles kede af, og vi vil naturligvis fastholde ønsket, bl.a. fordi dets opfyldelse er ret afgørende for museets virke i henhold til dets samlede, godkendte målsætning - herunder varetagelsen af Museumslovens bestemmelser vedr. nyere tids kulturhistorie.

Det er altså ikke på grund af Museets manglende vilje, hvis et og andet indimellem må prioriteres i venteposition.

Vi gør, hvad vi kan og venter selv!

Henry Nielsen
Formand

Museets arbejdsgrupper

Lige siden Museumsforeningens stiftelse har der været tradition for et stærkt engagement af frivillige medarbejdere. Der ydes fortsat et stort og aktivt samarbejde, og det præger også jævnlige bidragene til Museumsavisen.

Der er følgende aktive arbejdsgrupper:

Arkæologigruppen, Tekstilgruppen, Kustode- og Omvisergruppen,
Havegruppen, Smedegruppen og Møllegruppen

MOTORVEJEN

Ved vejs ende. Udgravningerne på østetapen 1994

Museet har nu stort set afsluttet de omfattende arkæologiske undersøgelser på de 30 kilometer af den kommende motorvej Kolding-Esbjerg, der falder inden for museets arkæologiske ansvarsområde. Den vestlige etape mellem Vejen og Holsted blev afsluttet allerede i 1993. På den østlige etape fra Vejen Vest til Åkær Å resterer nu kun afsluttende undersøgelser i foråret 1995 på en bopladslokalitet ved Gamst, samt udgravningerne på de tilhørende vejforlægninger.

Resultaterne af udgravningerne på vestetapen er tidligere beskrevet i Museumsavisen (nr.21-25), så det følgende vil koncentrere sig om østetapen, hvor de egentlige udgravninger alle har fundet sted i 1994.

Også på østetapen har det vist sig, at intensive og systematiske arkæologiske undersøgelser kan betyde en nærmest eksplosiv forøgelse i antallet af registrerede forhistoriske lokaliteter. Vel at mærke lokaliteter, der i mange tilfælde repræsenterer ganske velbevarede fortidsminder i form af f.eks. gårdsanlæg eller hele landsbyer, som i de fleste tilfælde var totalt ukendte for bare et par år siden. På østetapen er lokaliternes tidsmæssige fordeling mere

Fig. 1 Hustomt fra tidlig middelalder ved Kildegaard, set fra en 16 m høj lift. Husets stolpehuller er optegnet med mel. I baggrunden skimtes Åkær Ådal, der udgør den østlige grænse for østetapen.

ujævn end på vestetapen, idet fundene fortrinsvis er fra jernalderen. Ikke desto mindre er alle oldtidens hovedperioder repræsenteret.

Ældst er en lille, men yderst fundrig boplads fra begyndelsen af jægerstenalderen ved Glibstrup. Den ligger ved et lille mosebassin nær hovedvandskellet. Her har der været en kortvarig bosættelse for ca. 9.000 år siden, i den tidlige del af "Maglemose-kulturen". Ved systematisk soldning af jorden i hele bopladsområdet (ca. 75 kvadratmeter) er der tilvejebragt talrige fint tildannede flintredskaber: skive- og kerneøkser, skrabere, pilespidser, knive og et påfaldende stort antal stikler (datidens stemmejern til bearbejdning af ben, tak

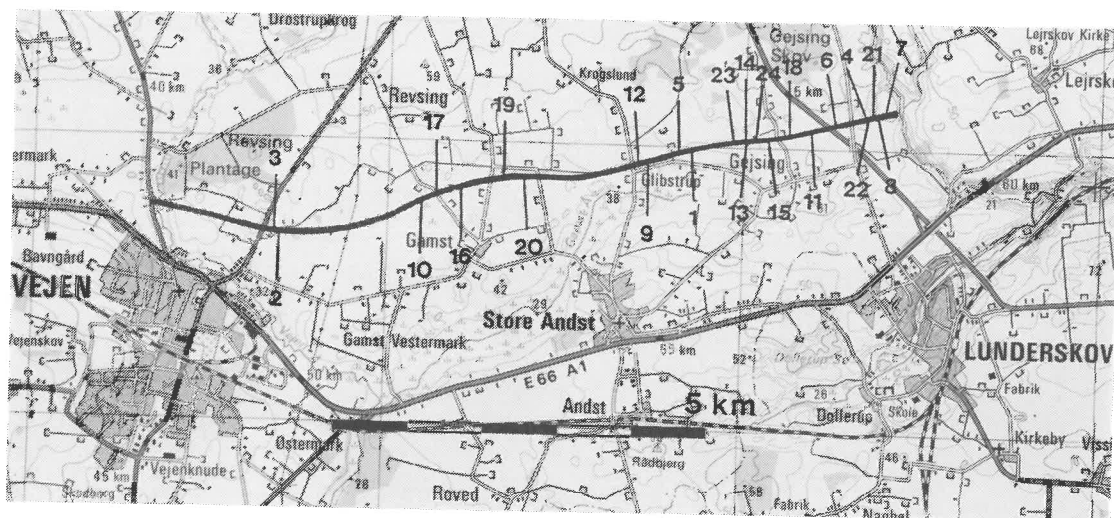

Fig. 2 Oversigt over den østlige motorvejsetape mellem Vejen Vest og Åkær Å, med angivelse af de forhistoriske lokaliteter inden for det 60 m brede tracé. De er alle påvist og undersøgt af Egnsmuseet i 1993-94. Nummereringen henviser til tidstavlen herunder.

ÅR FØR NU	PERIODE	FUND	LOKALITET
1000	Tidlig middelalder Vikingetid	Huse og brønde	22
		Indhegnede gårde	21
2000	Yngre Jernalder Ældre	Indhegnede gårde	20
		Huse	17 & 19
		Folkevold	14
		Affaldslag	16 & 18
		Affaldslag	15
3000	Yngre Bronzealder Ældre	Gruber med keramik	10-13
		Hus	9
4000	Dolktid		
5000	Enkeltgravskultur Bondestenalder Tragtbægerkultur	Keramik & økser	8 & 6-7
		Øksefragmenter	3-5
6000		Keramik	4
7000	Ertebøllekultur		
8000	Kongemosekultur		
9000	Jægerstenalder Maglemosekultur	Pilespids	2
		Boplads	1

(Lokaliteterne 23 og 24 er ikke nærmere dateret inden for oldtiden)

Fig. 3 a og b. Udgravning af stenalderbopladsen "Nørregård VI" ved Glibstrup. Bopladsarealet inddeles i felter på 50x50 cm, og flintredskaber og affald fra produktionen af disse indsamles ved sigtning af jorden.

og træ). Bopladsen har særlig betydning, fordi den tilhører en relativt dårligt belyst fase af jægerstenalderen i denne landsdel, og fordi den ikke er "forurenet" af genstande fra andre dele af jægerstenalderen, som det ellers er tilfældet på mange af de jydsk stenalderboplads.

Nogle hundrede år senere må en af Maglemosekulturens jægere under jagt ved de store mose- og søpartier nord-vest for Gamst have affyret den pil, som er fundet helt isoleret lige øst for Gestenvej. Trods grundig søgning lykkedes det ikke at finde andre genstande på findestedet for den fint tildannede trekantede pilespids - på en lille banke ved mosebreden.

Bondestenalderen er repræsenteret ved en serie brudstykker og genopskærpningsafslag af økser af bjergart og flint. De vidner om nærliggende boplads fra "Tragtbægerkultur" og "Enkeltgravskultur", men kun på bakkedraget umiddelbart vest for den dybt nedskårne Åkær Ådal lykkedes det at påvise selve bopladsarealet med konkrete anlæg: en lille grube med store brudstykker af tragtbægre (godt 3.000 år før

Fig. 4 Luftfoto af udgravningsfelterne i tilknytning til Trældiget nord for Gejsing. Det store udgravningsfelt omfatter det parti, der bliver ødelagt ved anlæggelse af motorvejen. De mindre felter repræsenterer museets supplerende undersøgelser nord og syd for motorvejstracéet. Set mod nordøst.

Kristi fødsel) og nogle hundrede meter derfra anlæg med brudstykker af et forrådskar fra den efterfølgende Enkelgravskultur (ca. 2.500 år før Kristi fødsel).

Den ældste velbevarede hustomt på østetapen er et treskibet langhus med rundede gavle fra ældre bronzealder ved Glibstrup (12-1500 år før Kristi fødsel). Huset svarer i princippet til de store langhuse, museet udgravede nord for Vejen i 1992 på vestetapen ved Stavnsbjerg, men det er endnu større.

Den tidlige jernalder er velrepræsenteret med fire regulære boplads fra begyndelsen af førromersk jernalder (500-300 år før Kristi fødsel). De ligger alle i umiddelbar tilknytning til større

eller mindre vådområder, der kan have været udnyttet til bl.a. græsning og høslæt. På bopladsen umiddelbart vest for Vanggårdsvej ved Gamst er der fundet jernslagter, så det er ikke utænkeligt, at myremalm fra mosekanten har været udnyttet til jernfremstilling.

Ellers knytter den største interesse sig til den boplads, der ligger på et lille bakke drag nord for Gejsing, for netop hen over denne boplads anlægges senere i jernalderen den langstrakte befæstning - folkevolden "Trældiget". En stor nedgravning med henkastede itubrudte husholdningskar bliver i jernalderen delvis berørt ved opgravningen af Trældigets dybe voldgrav og dækket af den tilhørende vold. Bopladsen bidrager

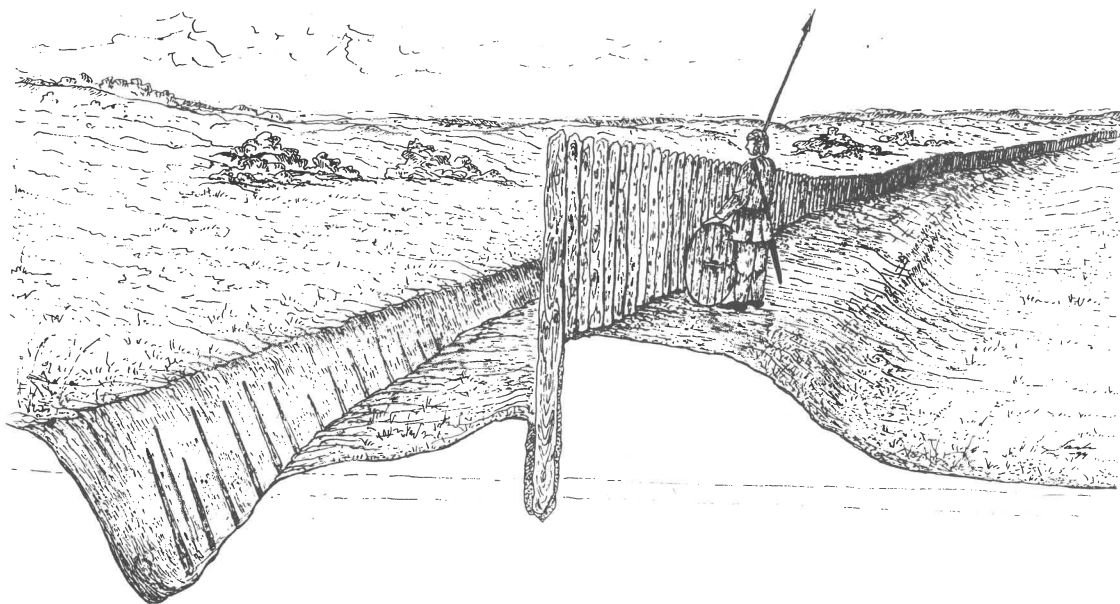

Fig. 5 Rekonstruktionstegning af Trældiget på strækningen nord for Gejsing (Tegning Sv.Aa.Knudsen)

således med en brik til det puslespil, som gerne om nogle år skulle gøre det muligt at fastslå en nogenlunde nøjagtig datering for anlæggelsen af denne imponerende "folkevold", som efter alt at dømme har markeret grænsen for et østjysk høvdingedømme i en del af ældre jernalder. Selve Trældiget er naturligvis blevet grundigt undersøgt inden for det 60 m brede motorvejstracé, men derudover har museet på eget initiativ foretaget supplerende undersøgelser over et samlet forløb på ca. 400 meter. Et af de mest opsigtsvækkende resultater er, at "Trældiget" viser sig at have en ældre, hidtil upåagtet forgænger med en lidt anden linieføring i landskabet. Museets udgravninger af Trældiget i 1994 er udførligt beskrevet i årbogen "Mark og Monte 1994". Det er hensigten at fortsætte undersøgelserne på Trældiget i de kommende år, bl.a. er der tanker om at

anvende alternative metoder som georadar og luftfotos til detailkortlægning af det langstrakte voldgravsforløb.

På motorvejstracéet er der inden for få kilometers afstand foretaget udgravninger på en hel serie boplads, som sandsynligvis har eksisteret i tiden omkring Trældigets formodede anlæggestidspunkt og funktionsperiode. Fra ældre romersk jernalder (0-200 år efter Kristi fødsel) er der bl.a. undersøgt righoldige udsnit med store mængder keramik i kanten af et vådområde nord for Gejsing, knap en halv kilometer øst for Trældiget. Det henkastede bopladsaffald taler sit tydelige sprog om en bosættelse i den umiddelbare nærhed, men selve husene synes at have ligget umiddelbart nord for det areal, der har været lejlighed til at udgrave i denne sammenhæng. På en boplads fra samme tidsrum ved Havgårdsvej nord

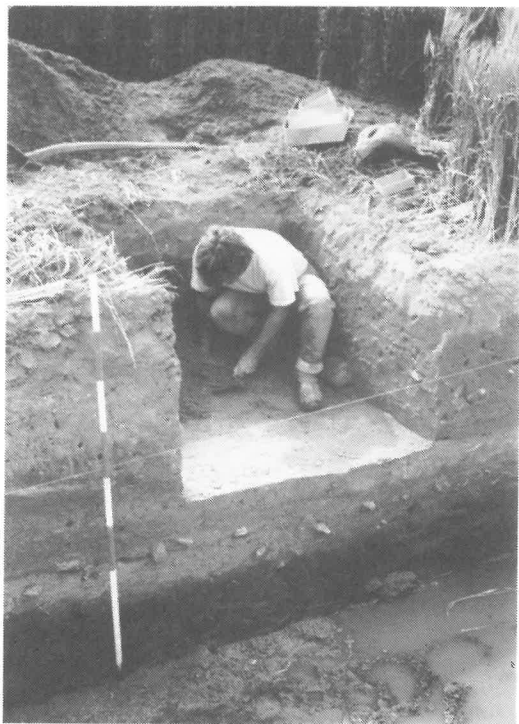

Fig. 6. Udgravning af søaflejringer med husholdningsaffald fra 1.-2. århundrede i kanten af et vådområde ved bopladsen "Gejsinggård V".

for Gamst (ca. 3 kilometer vest for Trældiget) er der derimod frilagte en hel serie langhuse. På et større bopladssområde ved Vanggårdsvej en kilometer videre mod vest er et af langhusene ligeledes frilagte.

To steder er der fundet velbevarede landsbyer fra de efterfølgende århundreder, ca. 200-500 år efter Kristi fødsel (yngre romersk og tidlig ældre germansk jernalder), hhv. ved Kildegård øst for Gejsing (ca. 2 kilometer øst for Trældiget) og ved Havgård nordøst for Gamst (ca. 3 kilometer vest for Trældiget). Begge steder er det ud fra stolpehuller og nedgravede anlæg muligt at kortlægge de store indhegnede gårdsanlæg ganske detaljeret: lange hovedbygninger (med indgange på langsiderne),

mindre økonomibygninger og brønde, store firkantede indhegninger med porte omkring det enkelte gårdsanlæg og værkstedshytter med forsænket gulv (grubehuse) samt jernudvindingsovne i området uden for indhegningerne. I opbygning minder disse landsbyer meget om den lidt senere landsby, som museet udgravede på vestetapen ved Solvang nord for Brørup i 1993 (omtalt i Museumsavisen nr. 23 & 25).

På bopladssområdet ved Kildegård har der også været bosættelse i tidlig

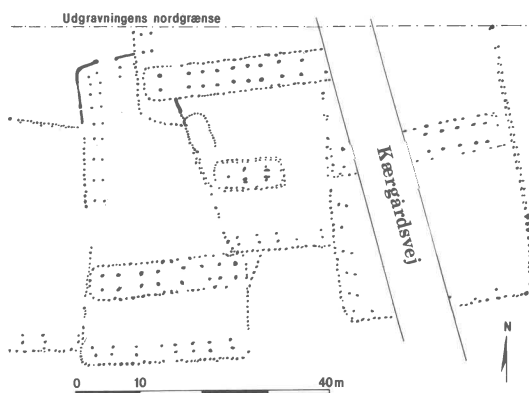
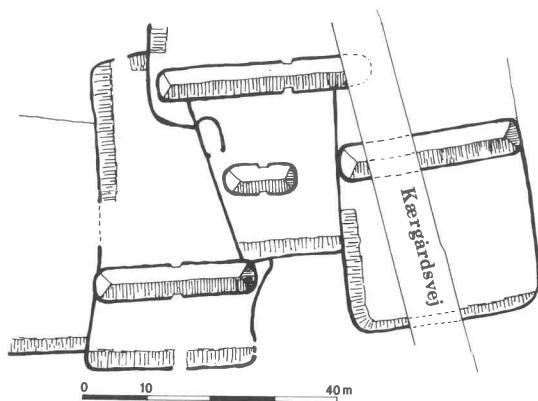

Fig. 7 og 7 b. Plantegning af de hundreder af stolpehuller, der aftegner grundplanen af de tre indhegnede gårdsanlæg fra 4.-5. årh. på bopladsen "Havgård I" ved Gamst.

Herunder en fortolkning af grundplanen. Ved de ydre hegn ses karakteristiske halvtagshuse - "cykel-skure".

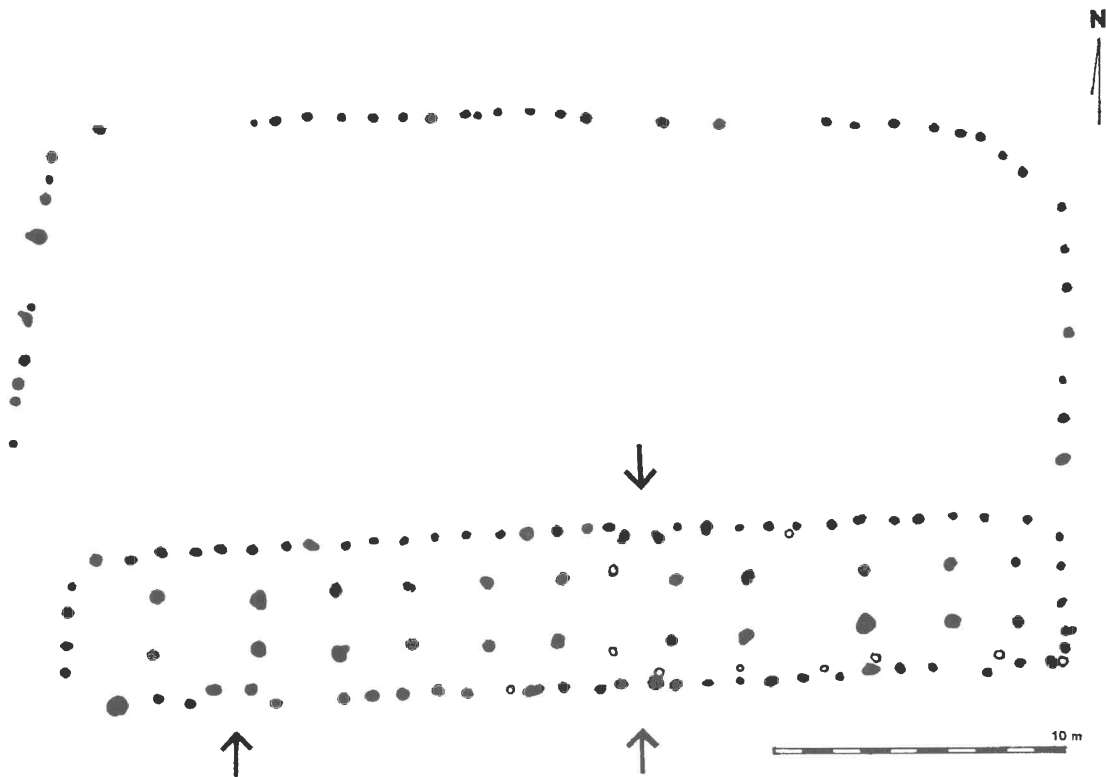

Fig. 8 Plantegning af den nordlige del af et indhegnet gårdsanlæg med en 37 m lang hovedbygning. Bopladsen "Kildegård", 5. århundrede. Pilene markerer langhusets indgange.

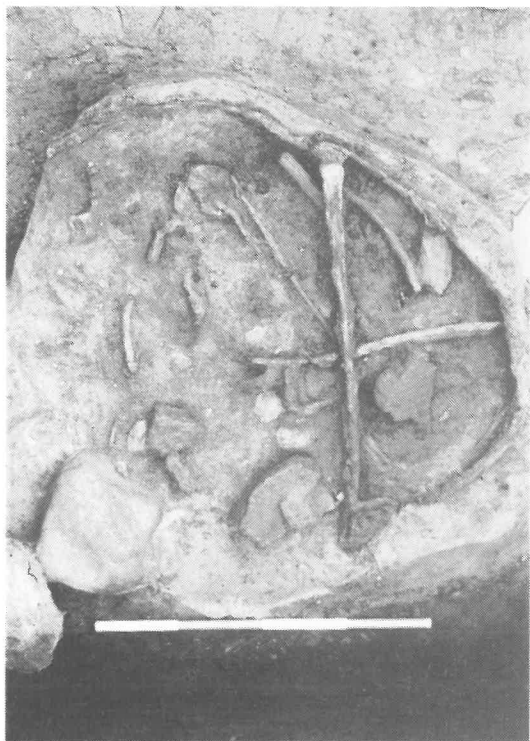

Fig. 9 Tildannede træsager i bundlaget i en brønd fra 11. - 12. århundrede på bopladsen "Kildegård".

middelalder (11-1200 år efter Kristi fødsel). I tilknytning til de frilagte hustomter blev der påtruffet to brønde, den ene med formuldede rester af en tøndeformet brøndkerne. Den anden brønd synes bevidst opfyldt allerede i tidlig middelalder, bl.a. med brudstykker af importerede drejekværne af rhinsk basaltlava. Ved brøndens bund var bevaringsforholdene for træ særdeles fine. Ud over rester af selve brøndkonstruktion (også her i bødker teknik), var en serie fint udformede træsager havnet på brøndens bund, heriblandt en

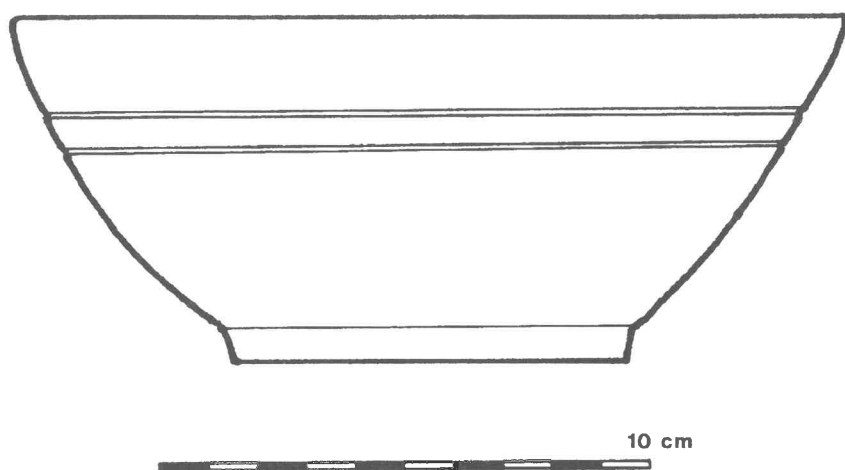
fuldstændig, drejet træskål med afsat fod og udsmykket med vandrette indskårne linier under munden. Den ubeskadigede skål er snarest tabt i brønden ved et uheld. Skålen er i øjeblikket ved at blive behandlet på Konserveringscentret i Gram, så den kan bevare sit smukke udseende også de næste mange hundrede år.

Hermed er de vigtigste resultater fra udgravningerne på østetapen kort referere-

ret. Det tilvejebragte kildemateriale vil naturligvis i de kommende år blive genstand for grundig analyse. Sammen med udbyttet fra vestetapen er der her stof til at belyse mangfoldige emner, både i skrift og udstillingssammenhæng.

Per Ole Rindel

Fig. 10 Skematisk tegning af intakt drejet træskål fra 11. -12. århundrede, fundet i en af brøndene på bopladsen "Kildegård".

Stof til Museumsavisen.

Hver gang vi får udsendt en Museumsavis, er vi allerede ved at tænke på næste nummer. Stoffet kommer jo ikke altid helt af sig selv. Da vi gerne vil have bredest mulig repræsentation af emner, er bidrag fra medlemskredsen velkomne. Redaktionen hjælper med renskrivning, opsætning og fremskaffelse af illustrationer.

Emneønsker til næste nummer:

- * Et kort bidrag om kommunalreformens 25 års jubilæum, gerne en enkelthistorie.
- * 50-året for befrielsen, helst en enkelthistorie - en episode, som kan sætte krigsårene og befrielsen i et lokalt perspektiv.
- * 75-året for genforeningen, gerne et bidrag med udgangspunkt i en bestemt lokalitet, måske et fotografisk motiv.

Nyt arkæologisk projekt

I løbet af sommeren 1994 fik museet oplyst, at der i 1995 skal foretages en dublering af naturgasledningen fra Nybro til station Egtved. I Sønderskovs arbejdsområde er det strækningen fra Klelund Plantage til amtsgrænsen, der skal undersøges. Rekognoscering og prøveudgravninger er allerede foretaget i august-september og oktober måned 1994. På grundlag af disse undersøgelser blev der udpeget 3 lokaliteter på Bække mark og 3 lokaliteter ved Hovborg til nærmere arkæologisk undersøgelse. På 5 lokaliteter er der bebyggelse fra yngre romersk jernalder med jernudvinding. På to af lokaliteterne er der bebyggelse fra tidlig middelalder. I årstal vil det sige ca 200 til 500 e.Kr. og ca. 1200 e.Kr. Tæt ved Damgård på Bække Mark er i december-januar udgravet hustomter, jernudvindingsanlæg og brønde fra romersk jernalder og hustomter fra tidlig middelalder. Den ene af brøndene må efter fund af lerkarskår da-

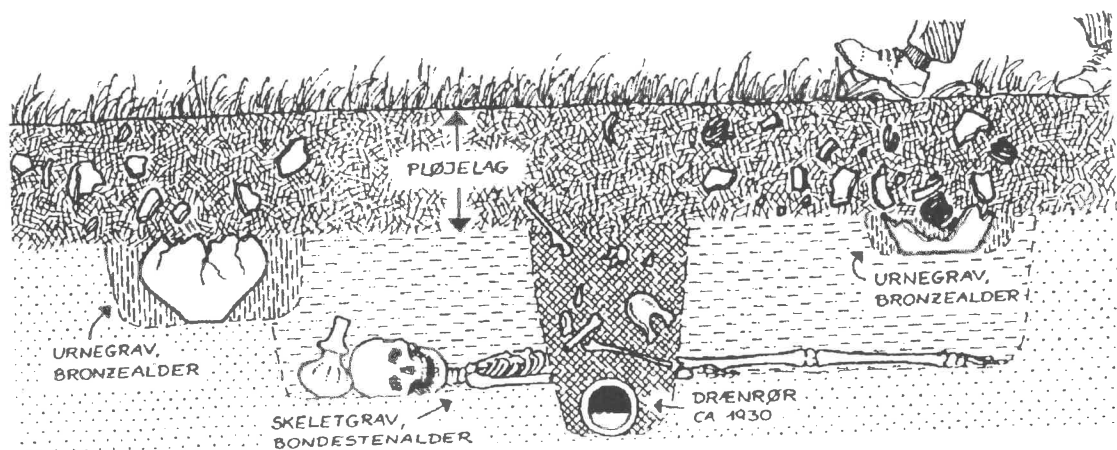
teres til yngre romersk jernalder. I denne brønd var der en meget velbevaret træføring af kløvede og tilspidsede egestolper, bevaret i op til en halv meters længde.

Her i begyndelsen af marts måned graves der tæt ved Hovborg, på lokaliteten Vidlegård med et stort bebyggelseskompleks fra yngre jernalder med meget velbevarede hustomter. Men er man iøvrigt interesseret i at vide, hvof der på et konkret tidspunkt graves - på naturgasledning eller motorvejsstrækning - kan dette altid oplyses ved henvendelse til museets kontor.

I forbindelse med den tidligere nedlægning af gasledning i 1982 blev der, af Esbjerg Museum, undersøgt dele af 2 jernalderlandsbyer og 6 enkeltgravshøje på strækningen.

Museumsavisens læsere vil blive nærmere informeret om undersøgelsesresultater i følgende numre af Museumsavisen.

Ejvind Hertz og Lars Nørbach

De jorddækkede fortidsminder giver sig tilkende på mange måder, oftest er det fund af oldsager på pløjemarken, som sætter en undersøgelse igang. Som tegningen viser, kan de løsfundne genstande føre til vidt forskellige oldtidsanlæg under pløjelaget - nogle mere uforstyrrede end andre. Ovenover vignet fra den hilsen, museet har udsendt til alle lodsejere.

Naturvejleder ansat på Sønderskov

Museet på Sønderskov har pr. 1. februar ansat naturvejleder Finn Lillethorup Hansen som ny medarbejder. Finn Lillethorup er uddannet som hortonom og kommer fra en stilling som naturvejleder i Københavns Kommune. Han har desuden tidligere arbejdet som naturvejleder på Jægersborg Statsskov-distrikt og som selvstændig naturvejleder med freelance-opgaver.

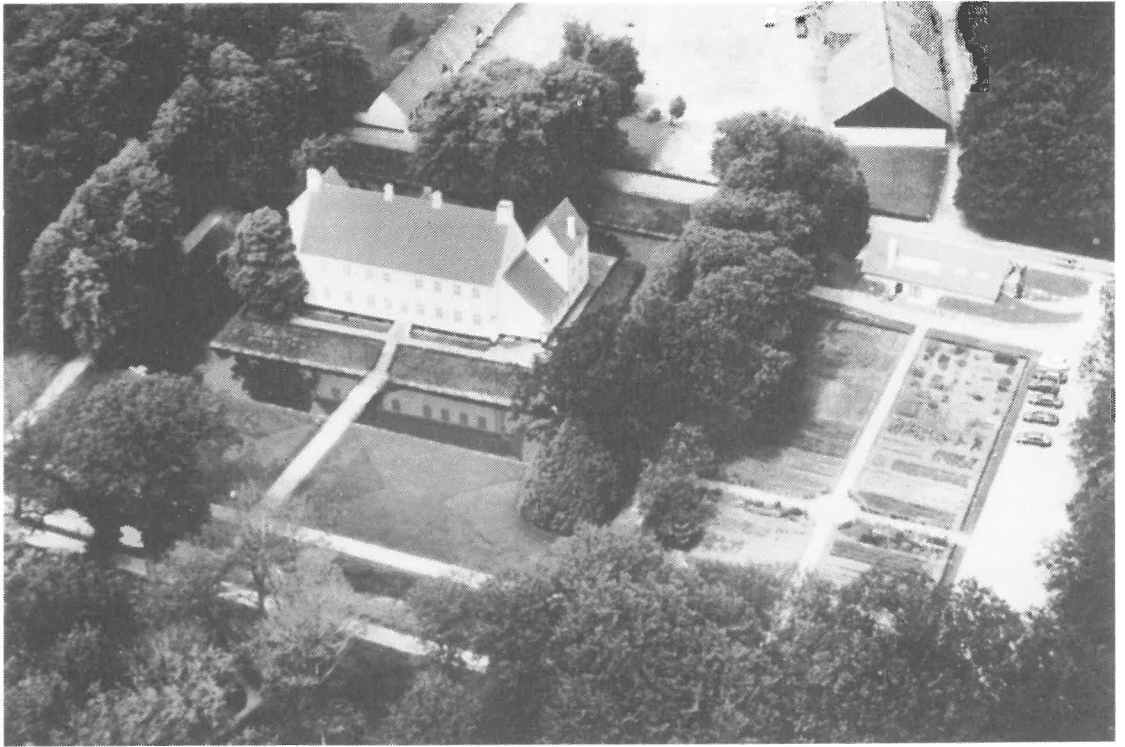
Med ansættelsen af Finn Lillethorup er etableringen af Natur- og kulturskolen ved Sønderskov kommet et afgørende skridt videre. Finn Lillethorup er nu i tæt samarbejde med museets øvrige medarbejdere gået i gang med at tilrettelægge Natur- og kulturskolens virke. Natur- og kulturskolen, der får til huse på første sal i anneksbygningen, skal bl.a. være med til at styrke museets tilbud til skolesektoren, ligesom det er en af intentionerne at styrke museets virke med en lang række aktivitetsprægede arrangementer, der foregår udenfor museets mure.

Som det fremgår af navnet "Natur- og kulturskole", så er det en af de bærende ideer at bygge bro mellem formidlingen af natur- og kulturhistorie, således at man tilbyder aktiviteter, der på een gang berører begge emner. Natur og kultur er to tæt forbundne faktorer i det danske landskab - hvor finder vi i Danmark et naturområde, der ikke i en eller anden grad er påvirket af menneskelig aktivitet gennem tiderne?! Det er denne kendsgerning, der ligger til grund for tankerne om at etablere Natur- og kulturskolen.

På Sønderskov er der allerede fine traditioner for at lokke museumsgæsterne ud i landskabet for at se tingene an på åstedet. Der er også gode erfaringer med at lave aktiviteter og "levende" formidling bl.a. med udgangspunkt i de mange frivillige arbejdsgrupper. Med ansættelsen af en naturvejleder og etableringen af Natur- og kulturskolen ønsker museet at styrke og udbygge den aktivitetsprægede formidling og at åbne folks øjne for de store natur- og kulturværdier, som vi finder ude i det omgivende landskab, og som det aldrig vil være muligt at hente ind på museet.

Selv om Natur- og kulturskolen først og fremmest henvender sig til skolesektoren, så er det dog også meningen at både institutioner, foreninger og andre grupper skal kunne nyde godt af aktivitetstilbudene. Naturvejlederen på Sønderskov skal ud over arbejdet med Natur- og kulturskolen desuden koordinere, tilrettelægge og også selv afholde en lang række offentlige naturvejlederarrangementer for Ribe Amt i tæt samarbejde med amtets to øvrige naturvejledere i henholdsvis Vester Vedsted og Blåvand. Disse arrangementer vil blive annonceret i en folder, og de vil være åbne for alle, der ønsker at deltage.

Luftfoto juni 1994 fra sydøst

"Sønderskovs Folkehøve"

Der er tidligere berettet om Sønderskovs havehistorie og fundet af blandt andet de barokke havevaser - både her i avisen og i artikler i Mark og Montre. Dette var også emnet for en emaudstilling, som museet opsatte i 1994 i Den geografiske Have i Kolding - som en del af vores markedsføring.

Da denne udstilling kom tilbage, var det arrangeret sådan, at den direkte kunne opsættes permanent i havestuen på Sønderskov. Den er nu et vigtigt bidrag til formidlingen af det haveanlæg, som igennem en årrække har været under genskabelse. Det vil fortsat kunne forfines - i overensstemmelse med de historiske fakta og med hensyntagen til nutidens stående ressourcer til det faste vedligehold. Da der er forvejen er meget, som skal passes og plejes, og da

meget har skullet anlægges "skridt for skridt", har museet derfor også valgt, at en genanlæggelse af parterrehaven syd for voldgraven må vente lidt endnu.

Den overordnede istandsættelse af havearealerne, voldsted og voldgrav blev finansieret med økonomisk støtte fra Ny Carlsbergfondet. Senere fulgte bevillingen fra Kulturministeriets Kulturfond, hvor et af delprojekterne var etableringen af "Sønderskovs folkehøve - en havehistorisk køkken- og urtehøve, opbygget og drevet af frivillige i samarbejde med museet". Havegruppen var så småt under etablering i 1992, og det var indenfor et delbudget af Kulturfondens bevilling, at der i 1994 kunne bygges et havehus til arbejdsgruppens redskaber samt med et opholdsrum for både havegruppen og beskæftigelsesmedhjælp fra kommunerne.

Udgangspunktet for køkken- og urtehaven øst for kastanjealleen var først og fremmest baseret på Sønderskovs udskiftningskort fra 1780'erne. Samtidig er der tilført nogle rekonstruerede elementer på grundlag af tidens havehistoriske tradition. Her har museet blandt andet fået råd og vejledning fra Havebrugshistorisk Selskab ved sagkyndige oplysninger fra professor Johan Lange. Endvidere foreligger der på museet en del havehistorisk litteratur, som vi fandt på Ladelund Landbrugsskole, og som vi nu har fået deponeret. Bøgerne rummer flere meget instruktive kobberstik og raderinger og belyser dermed mere generelt herregårdens og slottes havestil i 1600- og 1700-tallet. Da vi desværre ikke har samtidige afbildninger af forholdene på Sønderskov, blev det besluttet, at urte- og køkkenhaven får karakterer, som dokumenteres og forklares med de instruktive anonyme kob-

berstik. Når haven om nogle år har opnået mere permanent karakter, vil formidlingsværdien blive meget attraktiv - både ude i terrænet og på skrift.

Det overordnede mål er at genskabe karakteristiske elementer fra en herregårdens køkkenhave, som de kan have taget sig ud i midten af 1700-årene. Når vi vælger dette tidsperspektiv hænger det sammen med fundet af almen tilgængelig havebog af Peter Lundberg, trykt på dansk i 1762. Her beskrives afgrøder og driftsforhold ret præcist, og bogen vil blive en "læst" for teksten af de enkelte afgrøder og haveafsnit.

På vegne af havegruppen beretter Bent Th.Nielsen i det følgende om arbejdsgruppens hidtige arbejde og planerne for "Sønderskovs folkehaven" i år og videre frem.

Sv.Aage Knudsen

Fra brakmark til herregårdshave

Planlægningen begyndte allerede i 1992 med at området, ca. 2700 m²., blev sået til med dækafgrøder. I april 1993 blev der sagt "start", og så skete der lige pludselig noget. Havegruppen, der kun eksisterede på papiret, blev indkaldt, og mange gode ideer skulle snart se dagens lys.

Der blev plantet 215 meter takshæk

og bedene blev afsat med pæle i hjørnerne. Hele den nordvestlige del kunne endnu ikke inddrages. Her stod brændestakke.

De første synlige ting kom i groning, rabarber, majs, solsikker etc., og 36 meter æblespalier blev plantet ved tværgangen.

Krydder- og lægeurteanlægget fik hurtigt form, og stauderne kom også i groning.

Det var måske noget broget at se på, men deltagerne havde frit spillerum til at så og plante i bedene. Det gjaldt om at få noget til at gro, noget både vi og publikum kunne forholde os til.

I 1993 skete der store forandringer med området. Mange timer gik med rammerne, erfaringer høstede med de

forskellige afgrøder, og gennem sommerens - og vinterens - samtaler kom der styr på tankerne om områdets muligheder fremover.

I sommeren 1994 kom der desværre skimmel i kartoflerne, og det betød, at der ikke var mange muligheder tilbage for dyrkning af kartofler. Det blev derfor besluttet at lave sædskifte nu.

Sædskiftet blev besluttet til at være 3-årigt, med 4 bede i hvert skift, altså i realiteten 12 års skift.

I eftersommeren er der allerede sået spinat til brug i foråret 1995.

Der er givet kompostmuld på første del af skiftet og udkørt sand til forbedring af lermulden. Kalk er også strøet ud.

Hvad er opnået i disse to somre?

Sommeren 1993 var træls - man skulle altid selv have alle redskaber og termokaffekande med. Alt dette ændrede sig med indvielsen af havehuset. Her var plads til de nyindkøbte redskaber. Her var lavet redskabsrum og et opholdsrum med mulighed for at lave kaffe, spise en medbragt frokost og holde et lille møde. Ja, der er endda en brændeovn til at varme huset op med på kolde dage i forår og efterår.

I forsommeren 1994 kom der yderligere 24 meter æblespalier, og snitblomsterafdelingen blev etableret oppe ved nordenden - her er også blomster til tørring.

Staudebede blev tilsået med sommerblomster, og i efteråret 94 var bedene ved at være færdigetableret med alverdens stauder, det er vel at mærke gaver det hele.

Der blev lavet permanente bede med asparges, artiskokker, brombær, hindbær og i oktober også bede med ribs, solbær og stikkelsbær. Jordbær indgår p.t. i sædskiftet.

I forvejen var der permanent placering af humle og rabarber.

Der er planlagt 26 meter pæreespalier til plantning i foråret 1995.

I krydder- og lægeurteanlægget, der nu er sat op som højbede, med kantbrætter, var der i sommeren 1994 mellem 75 og 80 forskellige planter. Lægeplanterne er delvis hentet ved Æbelholt kloster, Øm Kloster og i Den geografiske Have i Kolding, samt fra private samlinger.

Målet

Målet er en herregårdshave, der kan blive den eneste i et område, hvor der ikke længere er store godser med folkehold. I bedene skal der så stå ens afgrøder. Der, hvor det er muligt, vil der være to afgrøder på en sommer. Dvs. når de tidlige kartofler er oppe, plantes der kål.

I denne vinter vil der blive lavet skilte til hver afgrøde, med historiske forklaringer, bl.a. med angivelse af, hvornår planterne kom til Danmark etc.

En planche vil blive sat op, så publikum kan orientere sig.

Bedene vil blive lagt ud med følgende afgrøder:

Tidlige kartofler, senere grønkål, rosenkål og brokkoli. Porrer, agurker, asier, gulerødder, rødbeder, løg, salat, radis, kørvel, bladselleri, ræddike, kålrabi, pastinak, skorsonerrod, rodpersille, jordskok, bønner, glaskålrabi, ærter, persillerod, peberrod, majroer, blomkål, spidskål, savoykål, rød- og hvidkål.

Herregårdskøkkenet har nydt godt af krydderurterne, så når I spiser der, er der mulighed for at se og smage afgrøder her fra Sønderskovs have.

BUC (Brørup Uddannelses Center) har passet de ydre rammer for os, luget ved hækken, holdt gange og hjulpet med andre større opgaver.

Havegruppen er en humørfyldt gruppe, der vil se noget gro. Ca. 20 entusiaster går ind for museets genskabelse af en seværdig herregårdshave.

Bent Th. Nielsen

GENERALFORSAMLING

Torsdag den 30 marts kl. 19.30 - Dagsorden efter vedtægterne

Bestyrelsesformand Henry Nielsen aflægger beretning

Kaffebord i "Herregårdskælderen" - 30 kr. pro persona

Efter kaffepausen foredrag med lysbilleder

Naturvejledning i Danmark

og etableringen af Natur- og kulturskolen ved Sønderskov

ved naturvejleder Finn Lillethorup Hansen

Museumsår med mange jubilæer

1995 er **75-året for Genforeningen** - eller delingen, som nogle nu vælger at kalde det. Fra 1864 til 1920 var Kongeåen Danmarks sydgrænse. Det har på afgørende vis præget egnens kulturhistoriske udvikling - både fysisk og åndeligt talt.

Museet forbereder flere aktiviteter knyttet til jubilæumsåret. Det startede med Kongeåmødet den 10. februar, hvor historiker Henrik Becker Christensen holdt et spændende foredrag.

Den 15. juni kl. 16 åbner udstillingen "KONGEÅEN - EN DANMARKSHISTORISK GRÆNSE". Den skal ikke alene beskrive historien om genforeningen, men også en belysning af Kongeåens topografiske, samfærdselsmæssige og politiske betydning i videste betydning. Udstillingen bliver dog ikke helt så omfattende, som de to foregående års særudstillinger. Til gengæld opsættes den, så den kan stå som en permanent del af museets formidling.

50 år efter befrielsen

Den 4. maj 1945 kl. 20.40 lød frihedsbudskabet over BBC; de tyske styrker i Danmark, Nordvesttyskland og Holland overgav sig med virkning fra den 5. maj kl. 8.

Museets samling fra krigsårene er beskeden, men der er begyndt at komme forskellige lånte effekter ind og vi vil naturligvis markere 50 året for befrielsen. Jævnfør nyhedsbrevet forbereder vi således en lille særudstilling og andre aktiviteter på selve befrielsesdagen.

Som noget specielt for den 4. maj vil vi blandt andet opsætte nogle af samlingens kortbølgeradioer og kl. 20.40 udsende befrielsesbudskabet i Sønderskovs stuer.

Herefter der bliver tændt levende lys i alle vinduerne. Der vil være åbent på museet til kl. 23.00.

Kommunalreformen har 25-års jubilæum

Et nyt administrativt landkort blev til for 25 år siden, da 1100 kommuner skulle lægges sammen til knap 300 såkaldte "bæredygtige" enheder. På samme måde blev der af de 22 gamle amter dannet 14 "nye".

Målet var at effektivisere de lokale administrationer. Det voksende antal af komplicerede forskrifter fra Slotsholmen til sognerådene og en nærgående kontrol var blevet en tung byrde. I mange små sogne var de folkevalgte politikere blevet en slags administrativt personale for centraladministrationen.

Museet vil ikke gå specielt tæt på de lokalpolitiske fænomener, som andre tager sig af. Men vi vil udarbejde et planchemateriale, som kan belyse Sydjyllands administrative historie siden vikingetiden. Hertil knytter sig kilder til stednavnedatering, tingsteder, administrative grænser for herreder, sysler, amter og sogne frem til 1970. Dette planchemateriale henvender sig bl.a. til egnens skoler og vil blive tilbudt gennem Natur og kulturskolen.

DE LOKALHISTORISKE ARKIVER

Lokalhistorisk arkiv for Holsted kommune

Vestergade 17, 6670 Holsted.
Åbningstid: onsdag 14 - 18 og i perioden 1.10. - 31. 3
tillige tirsdag 19 - 21
eller efter aftale.
Tlf.: 75 39 20 10 Leder: Chr. Carstensen.

Aastrup Sognearkiv

Borgergade 121, 6752 Glejbjerg
Åbningstid: 1. og 3. torsdag hver måned 15 - 19
eller efter aftale
Tlf.: 75 19 82 80 Leder: Olga Pedersen.

Historisk arkiv for Brørup og omegn

Brørup Bibliotek, Stadionvej 4, 6650 Brørup.
Åbningstid: torsdag 15 - 17 eller efter aftale.
Tlf.: 75 38 18 55 Leder: Laurits Clausen.

Lokalhistorisk arkiv for Vejen kommune

Østergade 2, 6600 Vejen, tlf.: 75 36 35 99.
Åbningstid: mandag lukket,
tirsdag 10-14, onsdag 10-17, torsdag 10-14, fredag lukket.

Kontorassistent: Anni Lund. Leder: under genbesættelse

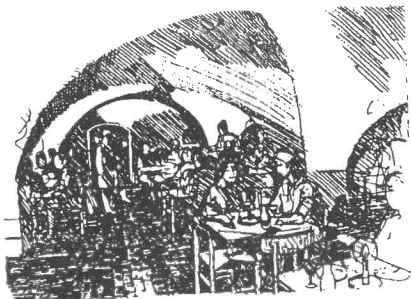
Gårdejer Martin Petersen, Skovsminde, Gesten.

LANDBRUGSHISTORISK SAMLING

En spændende teknologisk samling
af landbrugsredskaber og -maskiner og husholdningsredskaber fra nyere tid (ca. 1890 - 1950)

Samlingen kan beses af grupper
efter forudgående aftale med Martin Petersen, tlf. 75 55 70 39

HERREGÅRDSKÆLDEREN SØNDERSKOV

Tirsdag-fredag kl.12-16
Lørdag kl.14-21
Søndag kl.12-17
Mandag lukket

Ring venligst vedrørende restaurantens aften-
åbningstider, der varierer afhængigt af sæsonen.
Bordbestilling bedst for begge parter.

Forpagter, kok Leif Kaspersen. Tlf. 75 38 38 45